



**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TOSHKENT AMALIY FANLAR UNIVERSITETI

“MA’RIFATPARVAR AJDODLARIMIZ MEROSI – MILLIY TA’LIM-TARBIYA ASOSI”

Toshkent amaliy fanlar universiteti Boshlang‘ich ta’lim nazariyasi va metodikasi kafedrasi tashabbusi bilan tashkil etilayotgan **“Ma’rifatparvar ajdodlarimiz merosi – milliy ta’lim-tarbiya asosi”** mavzusidagi xalqaro olimlar ishtirokida o‘tkazilgan respublika anjumani materiallari

Toshkent – 2024

“Ma’rifatparvar ajdodlarimiz merosi – milliy ta’lim-tarbiya asosi” [Matn]: to‘plam / N.Yuldasheva [va boshq.]. – Toshkent, 2024. 453 bet.

Loyiha tashkilotchisi

N.A.Yuldasheva

Boshlang‘ich ta’lim nazariyasi va metodikasi kafedrası mudiri, p.f.d., professor

Tahrir hay’ati a’zolari

Quysintosh Abdiyeva

Gavharoy Kamoldinova

Ushbu to‘plamda Toshkent amaliy fanlar universiteti Boshlang‘ich ta’lim nazariyasi va metodikasi kafedrası tashabbusi bilan professor-o‘qituvchilar salohiyatini belgilash va talabalarning ilmiy yo‘nalishdagi o‘rnini oshirish maqsadida “Ma’rifatparvar ajdodlarimiz merosi – milliy ta’lim-tarbiya asosi” mavzusida tashkil etilgan xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari yig‘ilgan.

Anjuman quyidagi sho‘balarda faoliyat olib boradi. Bular:

Jadid-ma’rifatparvarlarininig pedagogik merosida boshlang‘ch ta’lim nazariyasi va metodikasini rivojlantirish masalalari;

Jadid pedagogikasining milliy tarbiya haqidagi g‘oyalari va zamonaviylik;

Turkiston jadidlari merosining milliy va xalqaro miqyosda o‘rganilishi va uning ma’naviy-ma’rifiy ahamiyati deb nomlanadi.

Mualliflar qarashlari va asarlar nomlaridagi imlo tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin.

**MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE
AND INNOVATIONS OF THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN**

**TASHKENT UNIVERSITY OF APPLIED
SCIENCES**

**“THE HERITAGE OF OUR ENLIGHTENED
ANCESTORS - THE BASIS OF NATIONAL
EDUCATION-UPBRINGING”**

Proceedings of the international conference on the theme “The heritage of our enlightened ancestors - the basis of national education” organized by the Department of Theory and Methodology of Primary Education of Tashkent University of Applied Sciences

Tashkent - 2024

“The legacy of our enlightened ancestors - the basis of national education” [Text]: collection / N.Yuldasheva [et al.]. – Tashkent, 2024. 453 p.

Project organizer

N.A. Yuldasheva

Head of the Department of Theory and Methodology of Primary Education, Ph.D.,
Professor

Members of the editorial board

Kuysintosh Abdiyeva

Gavharoy Kamoldinova

Shahnoza Gudratova

In this collection, on the initiative of the Department of Theory and Methodology of Primary Education of Tashkent University of Applied Sciences, in order to determine the potential of professors and teachers and increase the position of students in the scientific direction, on the topic “The heritage of our enlightened ancestors - the basis of national education-upbringing” the materials of the international scientific-practical conference organized were collected.

The conference operates in the following panels. These are:

Issues of development of the theory and methodology of primary education in the pedagogical heritage of the jadid enlighteners;

Jadid pedagogy’s ideas about national education and modernity;

It is called the study of the heritage of Turkestan moderns at the national and international level and its spiritual and educational significance.

The views of the authors and the spelling of the titles of the works may differ from an editorial point of view.

MILLATNING MA'NAVIY QAHRAMONLARI

**ASSALOMU ALAYKUM, AZIZ XONIMLAR VA JANOBBLAR, QADRLI
ANJUMAN ISHTIROKCHILARI, MEHMONLAR!**

**“MA'RIFATPARVAR AJDODLARIMIZ MEROSI – MILLIY TA'LIM-
TARBIYA ASOSI” MAVZUSIDAGI XORIJIY OLIMLAR ISHTIROKIDAGI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANIGA XUSH KELIBSIZ!**

Mamlakatimizda ta'lim tizimini yanada isloh etish yosh avlodni milliy an'ana va qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda ilm-fan va ta'limga muhabbatni shakllantirish masalalari bizning oldimizdagi dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Shu boisdan, mamlakatimiz tomonidan ta'lim tizimini yanada isloh etish bo'yicha izchil islohotlar olib borilmoqda.

Ushbu ta'limdagi islohotlar va yutuqlar bugungina shakllanib qolmadi. Ushbu jarayon uzoq yillar mobaynida buyuk insonlarning mehnat-u zahmatlari va ularning gavhardek bilimi va qora kunlari evaziga asos solingan. XIX-XX asrlarda Turkiston zaminida ilm-fan va ishlab chiqarish masalalarining dunyodagi boshqa mamlakatlarga solishtirganda qoloqligi, ta'lim tizimining eskirganligi zamonaviy ilmiy fanlarning o'qitilmasligi bilan izohlangan. Turkistonda ta'lim tizimini isloh etish zamonaviy ilm-fanlar o'qitishdek og'ir yukni o'sha davr marifatparvarlar Jadid bobolarimiz olishdi. Jadidlar Buxoro, Xiva, Samarqand, Qo'qon va boshqa shahar va qishloqlarda “usuli jadid” yangi o'qitishish uslublariga ega bo'lgan maktablar ochishdi. Ular o'z umrini kelajak avlod ta'limiga bag'ishladi va o'z jonini fido qilishdi. Biz ushbu ilm-fan va ma'rifatparvar bobolarimizning umrboqiy g'oyalarini tadqiq etish orqali ular qoldirgan ilmiy meroslarni yanada takomillashtirishimiz lozim.

Shu boisdan, bugungi “Toshkent amaliy fanlar universiteti”da 21-fevral xalqaro til bayrami munosabati bilan **“MA'RIFATPARVAR AJDODLARIMIZ MEROSI – MILLIY TA'LIM-TARBIYA ASOSI”** mavzusidagi xorijiy olimlar ishtirokidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani tashkil etilmoqda.

Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6084-son Farmoniga muvofiq “2020-2030-yillarda o'zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi”, “O'zbekiston Respublikasining davlat tili haqida”gi Qonuni qabul qilinganligining 35 yilligi, Toshkent shahrida

“Jadidlar: milliy o‘zlik, istiqlol va davlatchilik g‘oyalari” mavzusidagi Xalqaro ilmiy konferensiya tendensiyalarini davom ettirish hamda Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida 2024- yil 22- dekabr kuni Respublika Ma’naviyat va ma’rifat kengashining kengaytirilgan yig‘ilishida belgilangan vazifalarning ijrosini ta’minlash maqsadida tashkil etilayotgan konferensiya shu maqsadlarni inobatga olgan holda ahamiyatlidir.

Bugungi kunda jadidlarimiz, xususan, ular yaratgan asarlarni, ular yaratmoqchi bo‘lgan ma’naviy-madaniy muhitni o‘rganish dolzarb ahamiyat kasb etib kelmoqda.

Ma’rifatparvarlarimiz doimo tarbiyaga alohida e’tibor qaratishgan. Misol uchun Abdulla Avloniyning: **“Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir”** degan chuqur ma’noli so‘zlarini naqadar haqiqat ekanligini bugun har qachongidan ham yaxshi anglaymiz.

Barchamizga ayonki, “Tilda, fikrda, ishda birlik” degan ezgu g‘oya bilan maydonga chiqqan jadid bobolarimiz xalqlarimizni jaholat va qoloqlikdan olib chiqish, ularni g‘aflat botqog‘idan qutqarishning asosiy yo‘li – bilim va ma’rifatda, dunyoviy fan-texnika sirlarini, taraqqiyotini egallashda, deb bildilar.

Ular shu yo‘lda fidoyilik ko‘rsatib, yangi usul maktablari, teatr va kutubxonalar, nashriyotlar ochdilar. Jamiyat a’zolarining dunyoqarashi va turmush tarzini o‘zgartirish maqsadida gazeta va jurnallar nashr etdilar. Yoshlarni ilg‘or davlatlarga o‘qishga yubordilar.

Bugungi jadidlar faoliyatini, ma’naviy merosini ilmiy tadqiq qilishga bag‘ishlab o‘tkazilayotgan xalqaro anjuman o‘z oldiga respublika va xorijdagi ilmiy qarashlar tahliliga bag‘shlanadi desam, mubolag‘a bo‘lmaydi. **Birinchidan**, yurtimizdan yetishib chiqqan jadidchilar hayoti va ijodiy faoliyati yosh avlod tarbiyasida juda muhim ekanligi;

ikkinchidan, yetuk va yosh olimlar orasida mavzu doirasida ilmiy, nazariy va amaliy tajribalar borasida fikr almashish, shu sohaga qiziquvchi talabalarni ilmiy-innovatsion faoliyatga keng jalb qilish; **uchinchidan**, usuli jadid maktablari va zamonaviy o‘qitish tizimidagi o‘xshash, farqli jihatlar, shuningdek, XIX asr oxiri XX asr boshlaridagi ta’lim-tarbiya sohalaridagi yutuqlari bilan tanishish hamda zaruriy

berishni maqsad qilib belgilaganligi bilan ahamiyatlidir.

Mazkur konferensiyada belgilangan asosiy vazifalar quyidagilar:

- yoshlarda ma'naviy merosdan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish;
- iqtidorli talabalar safini kengaytirish va ularning kelajakda ilmiy tadqiqot ishlariga yo'naltirish;
- hamkorlikda faoliyat olib borayotgan yetakchi ta'lim universitetlari, muassasalari bilan sohaga doir o'zaro tajriba almashish;
- tarixiy manbalarni o'rganib, talaba va yosh o'qituvchilarga ijobiy ta'sir o'tkazish yo'llarini ishlab chiqish;
- yoshlarda o'z qobiliyati va imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishi uchun shart-sharoit yaratish, ilmiy tadqiqotlarni, yangidan yangi loyihalarni ishlab chiqishga motivatsiya berish.

Yurtimizda Prezidentimiz tomonidan joriy yildan jadidlar faoliyati tadqiqiga katta imkoniyatlar eshigi ochildi. Shu bois, xalqimiz ozodligi va Vatanimiz ravnaqi yo'lida aziz jonlarini fido qilgan ajdodlarimiz xotirasini abadiylashtirish, ularning faoliyati va merosini yangicha tafakkur asosida o'rganish hamda targ'ib etishga alohida e'tibor berilmoqda.

Yurtimizda ushbu yo'nalishda muhim farmon va qarorlar qabul qilinib, har yili 31-avgust – Qatag'on qurbonlarini yod etish kuni sifatida keng nishonlanmoqda.

“Shahidlar xotirasi” yodgorlik majmuasi va jamoat fondi, Qatag'on qurbonlari xotirasi davlat muzeyi, uning Qoraqalpog'iston Respublikasi va barcha viloyatlarda hududiy bo'limlari faoliyat olib bormoqda.

Ana shu ishlarning mantiqiy davomi sifatida Buxoro shahrida Jadidchilik tarixi muzeyi tashkil etilishi rejalashtirilgan.

Bugungi kunda yurtimizda murakkab va tahlikali davr tarixiga oid ilmiy va badiiy asarlar, “Tarixning noma'lum sahifalari”, “Qatag'on qurbonlari”

nomli ko'p jildli xotira kitoblari nashr etilmoqda. Badiiy va hujjatli filmlar, ko'rsatuvlar tayyorlanib, namoyish qilinmoqda. Xalqaro konferensiyalar, ko'rgazmalar va davra suhbatlari, xotira kechalari, seminarlar muntazam o'tkazilmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekiston Oliy sudi tomonidan 1030 dan ziyod mustabid tuzum qatag'oniga uchragan vatandoshlarimiz nomi oqlanayotgani tariximizning adolatli qaror topayotganidan dalolatdir.

Qadrli uchrashuv ishtirokchilari, siz bugun xorijiy hamkorlarimizning, olimlar va soha vakillarining jadidchilik tarixiga oid eng qiziqarli ma'ruzalarini, mazmunli, tarixiy va zamonaviy ilmiy tadqiqotlardan hamda suhbatlaridan bahramand bo'ldingiz degan umiddaman.

Hurmatli xalqaro anjuman ishtirokchilari, ustozlar, olimalar, talaba va boshqa mehmonlar!

Sizlarni yana bir bor xalqaro anjumanga xush kelibsizlar deb anjuman ishtirokchilariga universitetimiz nomidan minnatdorchilik bildiraman.

Shuning bilan birga anjuman ishini samarali o'tishini tilab, barchalaringizga sog'lik va ijodiy muvaffaqiyatlar tilayman.

E'tiborlaringiz uchun tashakkur!

A.V.Umarov,

Toshkent amaliy fanlar universiteti rektori

КРЕДИТ-МОДУЛ ТИЗИМИДА БЎЛАЖАК БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКОНияТЛАРИ

А.Х.Эшқораев, М.Қ.Урозов, Қ.А.Эшқораев

Термиз давлат муҳандислик ва агротехнологиялар университети

Аннотация Мазкур мақолада кредит-модул таълим тизими шароитида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг мустақил таълимини ташкил этишнинг педагогик имкониятлари ёритилган. Мустақил таълимни ташкил этишда талабанинг индивидуал эҳтиёжлари, қизиқишлари, қобилиятлари ва касбий мақсадларини ҳисобга олиш зарурлиги асосланган. Шунингдек, кредит-модул тизимининг таълим траекториясини мустақил белгилаш, фан ва модулларни танлаш, таълим натижаларини режалаштириш ҳамда ўз-ўзини баҳолаш имкониятларини кенгайтириши таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: кредит-модул тизими, мустақил таълим, бўлажак бошланғич синф ўқитувчиси, таълим траекторияси, таълим эҳтиёжи, касбий компетентлик, мустақил иш, таълим натижаси.

Асосий матн.

Замонавий олий таълим тизимида рақобатбардош ва касбий жиҳатдан компетентли мутахассис тайёрлаш таълим жараёнини ташкил этишнинг янги механизмларини жорий этишни талаб қилмоқда. Айниқса, кредит-модул тизими талабаларнинг таълим жараёнидаги фаоллигини ошириш, уларга муайян даражада таълим мазмуни ва йўналишини мустақил белгилаш имкониятини яратиш билан аҳамиятлидир.

Кредит-модул тизимида талаба таълим жараёнининг пассив иштирокчиси эмас, балки унинг мақсади, мазмуни ва натижаларини белгилашда иштирок этувчи субъект сифатида намоён бўлади. Бундай шароитда мустақил таълим талабанинг билимларни ўзлаштириши билан чекланмай, унинг касбий

ривожланиши, мустақил қарор қабул қилиши, ахборот билан ишлаши ва ўз фаолиятини баҳолай олишига хизмат қилади.

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари учун мустақил таълимнинг аҳамияти янада юқори. Чунки бошланғич таълим ўқитувчиси ўз касбий фаолияти давомида янги педагогик технологиялар, методик ёндашувлар ва таълим воситаларини мунтазам ўзлаштириб бориши зарур. Шу сабабли талабалик даврида мустақил таълим олиш кўникмаларини шакллантириш уларнинг келгусидаги касбий фаолияти учун муҳим замин яратади.

Кредит-модул тизимида мустақил таълимни ташкил этишда бир қатор педагогик имкониятлар мавжуд. Биринчидан, талабага индивидуал таълим траекториясини шакллантириш имконияти берилади. Бунда талаба ўз қизиқишлари ва касбий мақсадларига мос фан ва модулларни танлаши, ўзлаштириш суръатини белгилаши мумкин.

Иккинчидан, мустақил таълим талабанинг вақтни тўғри тақсимлаш ва ўз ўқув фаолиятини режалаштириш қобилиятини ривожлантиради. Кредитларни тўплаш механизми талаба зиммасига муайян масъулият юклайди. Натижада талаба ўқув вазифаларини ўз вақтида бажариш, ўзлаштириш даражасини назорат қилиш ва зарур ҳолларда фаолиятига тузатишлар киритишга ўрганади.

Учинчидан, кредит-модул тизими ахборот-таълим муҳитидан самарали фойдаланиш имкониятини кенгайтиради. Электрон таълим ресурслари, рақамли кутубхоналар, электрон платформалар ва ўқув-методик материаллар талабанинг аудиториядан ташқари мустақил ишлашини қўллаб-қувватлайди.

Мустақил таълимнинг самарадорлиги кўп жиҳатдан уни ташкил этиш усулларига боғлиқ. Шу нуқтаи назардан, мустақил ишларни репродуктив вазифалар билан чеклаб қўймасдан, таҳлилий, ижодий, муаммоли ва тадқиқотчилик характеридаги топшириқлар билан бойитиш мақсадга мувофиқ.

Масалан, бўлажак бошланғич синф ўқитувчисига муайян педагогик вазиятни таҳлил қилиш, дарс лойиҳасини ишлаб чиқиш, таълим технологияларини қиёслаш ёки кичик тадқиқот ўтказиш каби вазифалар берилиши мумкин.

Шу билан бирга, мустақил таълимни ташкил этишда ўқитувчининг роли ҳам ўзгаради. У асосан билим берувчи эмас, балки талаба фаолиятини йўналтирувчи, маслаҳат берувчи, зарур ресурсларни тавсия этувчи ва таълим натижаларини баҳоловчи субъект сифатида фаолият юритади.

Хулоса.

Хулоса қилиб айтганда, кредит-модул тизими бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг мустақил таълимини ташкил этиш учун кенг педагогик имкониятларни яратади. Ушбу имкониятлардан самарали фойдаланиш талабанинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш, таълим траекториясини эркин танлаш, ахборот-таълим ресурсларидан фойдаланиш ва ўз фаолиятини мунтазам назорат қилиш билан боғлиқ. Мустақил таълимни мақсадли ва тизимли ташкил этиш натижасида бўлажак ўқитувчиларда касбий мустақиллик, масъулият, ўзини ўзи ривожлантириш ва касбий компетентликни ошириш имкониятлари кенгаяди.

Кылычбек КУРБАНБАЕВ. Аксиология народного искусства	407
Алима КЕНЖЕБАЕВА. Физическое воспитание и здоровый образ жизни учащихся начальных классов	413
Загира КАШКЫНБАЕВА. Сравнительный анализ дошкольного образования в разн	417
Alima KENZHEBAEVA. Current state of physical education lifestyle of primary class students	423
Zagira KASHKYNBAEVA. Comparative analysis of preschool education in the world	428
Yarmukhammat MADALIEV. Pedagogical activity and ideas of ibroy altinsari educational and educational source	434
Gozman T. M. Multifunctionality of integration in the educational environment	438
Valentina PROKOFIEVA. Development of learning and cognitive competence of students as a factor of increasing their further social competitiveness	443
G'ayrat TAYIRJONOVICH. Jadidchilik islohotlarida harbiy muammolar va ularning oldini olish masalalari	449
А.Х.Эшқораев, М.Қ.Урозов, Қ.А.Эшқораев . Кредит-Модул Тизимида Бўлажак Бошланғич Синф Ўқитувчиларининг Мустақил Таълимини Ташкил Этишининг Педагогик Имкониятлари	295